Василь ШУКШИН

ТОЧКА ЗОРУ

Повість-казка

За долами, за горами жило-було двоє юнаків — Песиміст і Оптиміст. Жили вони по сусідству і знай сперечались. Песиміст казав: "Усе в житті кепсько, вульгарно, нецікаво". Оптимістові, навпаки, все надзвичайно подобалось. "Життя — це лиш поривання вперед, це наче стометрівка, — любив казати він. І додавав: — Я, можливо, повторюю загальновідомі істини, та в тім-то й річ, що я не задумуюсь над тим, як треба міркувати про життя, — воно переповнює мене всього, й мені зостається тільки співати". І він часто співав. А Песиміст недобре якось сміявся: "Ка-ка-ка!" — "під Мефістофеля".

— Ви, такі, не знаєте, що таке життя! — голосно кричав Оптиміст. — І ми вас, таких, попереджаємо!..

— Ні, це ви не знаєте, що таке життя! — теж кричав Песиміст. — А ми знаємо. Наша туга виправдана.

— Ти неправий, Алику!

— Ка-ка-ка! — гірко сміявся Алик, Песиміст.

От якось сперечалися вони, сперечались, мало не побились, але знову не дійшли ніякої згоди. Тоді Оптиміст каже:

— Я знаю одного чарівника. Ходімо до нього, він розсудить нас.

— Я знаю, чому ви прийшли до мене, — сказав Чарівник. — Я допоможу вам. Та спершу ви мені — кожен — покажіть життя таким, яким ви його бачите. Тільки тоді я зможу розв'язати вашу суперечку.

— Я згоден! — дзвінко вигукнув Оптиміст.

— Із задоволенням, — сказав Песиміст. — Я вам його покажу. О, я вам його покажу!

— Бачите цей дім? — спитав Чарівник, скривившись від такої надмірної впевненості Песиміста.

— Бачимо!

— Там живе дівчина. Ввечері її прийдуть сватати. Я хочу, щоб кожен із вас показав цю подію в її житті так, як він бачить. Гаразд? — І Чарівник неголосно засміявся.

Сказано як зав'язано. Ввечері вони втрьох прийшли до дівочого житла й сіли навпроти, на лавочці. Чарівник поглянув на годинник.

— Вже час. Хто перший?

— Я! — сказав Песиміст. Його дуже вже брала нетерплячка.

Чарівник дав Песимістові чарівну гілочку і звелів:

— Поведи цією гілочкою й скажи:

"Не ховайтесь, відчинітесь,

Не соромтесь, покажітесь.

Гілочко, гілочко, покажи мені людей, але не такими, якими їх усі бачать, а такими, якими я, ім'ярек, бачу".

Песиміст узяв гілочку, повів нею і сказав:

"Не ховайтесь, відчинітесь,

Не соромтесь, покажітесь.

Гілочко, гілочко, покажи мені людей, але не такими, якими їх усі бачать, а такими, якими я, Алик, бачу".

Тільки він так сказав, стіни житла Нареченої з тріском розкололися. І видно стало: брудна кімната; сім'я Нареченої — сама Наречена, її Мати, Батько й Дід сидять за столом, вечеряють.

Мати Нареченої нахилилась до вуха свекора й сказала:

— Ну й мастак ти пожерти, папашо!

Дід скривився, перепитав:

— Га?

— Їси, кажу, багато, куди до біса!

Старий образився, відсунув тарілку.

За нього заступився син, Батько Нареченої:

— Об'їв він тебе? — крикнув він на жінку.

— А що я таке сказала? — в свою чергу розгнівалась Маги Нареченої. — Хай їсть. Треба тільки міру знати.

Наречена крикнула на вухо Дідові:

— Рубай, дідуню!

Старий присунув тарілку й став похапцем сьорбати.

У цей час по вулиці, простуючи до житла Нареченої, Пройшла група людей — родина Жениха: сам Жених, його Мати, Батько. Й з ними ще хтось — Незрозуміло хто.

— А ту кімнату я однаково перегороджу, й ми там житимемо! — кричав Жених.

— А дулю під носа хочеш? — спитав батько.

— А я кажу: буду!

— А я кажу: ні!

— А я кажу: буду!

— А я кажу: ні!

— А де ж бо він житиме? — спитала чоловіка Мати Жениха. — Інтересний ти теж якийсь.

— Хай де хоче, там і живе, — заявив Батько. — Коли я женився, мені батько теж так сказав: "Як хоч, так і живи".

— Суд розсудить, — із притиском сказав Жених.

— Суд розсудить, — згодився Батько.

Група ввійшла в під'їзд.

А в кімнаті в цей час Мати Нареченої розповідала:

— Ця зараза сьогодні й каже мені на кухні: "Мені, — каже, — хтось гасу підлив у суп". А сама на мене дивиться. Я кажу: "Якщо ти, — кажу, — думаєш, що це я, то ти глибоко помиляєшся, — не з таких. Нас, — кажу, — дев'ятеро душ у сім'ї росло, і всі в люди вибилися, а ти, кажу, одного..."

— Мамашо, а я бачила, — сказала Наречена.

Дід тихенько засміявся.

— Що ти бачила? — суворо спитала Мати.

— Як ти гас підливала.

Дід знову тихенько засміявся. І всі тихенько засміялись. Мати Нареченої також хихикнула.

— Я їй хотіла туди мочалку покласти, та пошкодувала мочалки, — зізналась вона.

В двері постукали.

— Кого там іще чорт несе, — пробурчав Батько й пішов відчиняти.

До кімнати ввійшов Жених зі своєю родиною. Привіталися:

— Привіт!

— Здрастуйте!

— Смачного!

— Здрастуйте!

Тільки двоє промовчали: Дід і Незрозуміло хто. Незрозуміло хто став роззиратися по кімнаті.

— Може, вечеряти з нами? — спитала Мати Нареченої.

— Дякуємо, — сказав Батько Жениха. — У нас діло до вас.

— Яке діло? — спитав Батько Нареченої, буцім не розуміючи, у чім, власне, це діло.

Батько Жениха невдоволено подивився на сина, вийшов на середину кімнати й сказав:

— Ну ось, значить: у вас, ми чули, товар залежався, а в нас покупець дурною маятою мучиться… Значить, треба їх обкрутити, і діло в шляпі. Як у вас із житлоплощею?

— Це ви не туди потрапили! — відрізала Мати Нареченої.

— Як? — Батько Жениха подивився на сина, той подав йому знак рукою: "Туди. Вона просто повиламуватись хоче". — Ні, ми туди потрапили. Ми "не туди" ніколи не потрапляємо.

— Може, й туди, але товар у нас не залежався, — пояснила ображеним тоном Мати Нареченої. — У нас у роду цього не було…

Тут не витримала Наречена.

— Мамо, ну чого ти? Так-о, як ця... Це ж обряд такий, — сказала вона.

— А ти мовчи! — прикрикнула на неї Мати. — Підіжми хвіст і мовчи. Без тебе як-небудь порозуміємось.

— Ви свататися, чи що, прийшли? — нетерпляче спитав Батько Нареченої.

— Свататись.

— Так і кажіть, а то крутять тут...

— А ти й не тямиш! — в'їдливо сказав Батько Жениха.

Незрозуміло хто не звертав ніякої уваги на сватання. Він обдивився кругом, підійшов до старого, запитав:

— Шифоньєр майстрували не самі?

Дід не дочув:

— Га?

— Шифоньєр, кажу, майстрували не самі?

Дід подивився на шифоньєр.

— Ні. Якого дідька я його сам майструватиму?

— А чого це ти до шифоньєра придивляєшся? — спитав Батько Нареченої, підозріливо приглядаючись до незнайомого чоловіка. Той саме уважно обдивлявся тумбочку. На запитання не відповів.

Жених весь час стояв біля дверей. Коли Мати Нареченої сказала дочці: "Підіжми хвіст і мовчи!" — він утупився в неї некліпливими суворими очима. Потім не витримав і сказав:

— Я дико вибачаюсь, та ви, мамашо, теж неправильно висловлюєтесь. — Ви, наприклад, сказали: "Підіжми хвіст". Я не згоден.

Мати Нареченої приємно здивувалася.

— Скажіть, який заступник знайшовся! Вона поки ще моя дочка як хочу, так і розмовляю з нею. От коли вона стане твоєю жінкою, тоді зможеш мені затикати рот.

Жених не відчув у словах майбутньої тещі доброго ставлення до себе, по-дурному вперся:

— А я не згоден! Треба теж вибирати вислови. Я вам теж можу сказати: "Зачиніть піддувало". Ви теж не згодитесь.

Мати Жениха й Батько Жениха засміялися. Зате Мати Нареченої і Батько Нареченої недобре посуворішали.

— Ні, чому, — сказав Батько Нареченої, — я просто за такі слова в лоб дам разок, і все.

Жених поблажливо посміхнувся, а Наречена хихикнула.

— Папашо, — сказала вона радісно, — адже він першорозрядник із боксу. В нього удар — двісті п'ятдесят кеге.

Батько Нареченої прикусив язика.

— А тумбочки теж майстрували не самі? — запитав Невідомо хто в Діда.

— Га?

— Тумбочки, кажу…

Дід поглянув на тумбочки:

— Ні.

— Ну гаразд, — сказав Батько Жениха, — це все пусті балачки. Як у вас із житлоплощею? Тільки не тягніть кота за хвіст.

Тут несподівано вибухнув Дід.

— Це неподобство! — вигукнув він. — До чого тут житлоплоща, коли вони кохають одне одного?

Всі здивувалися.

— Ти що, з глузду зсунувся? — спитав Батько Нареченої. — Чи зірвався з одного місця?

— Прокинувся, — шпигнула Мати Нареченої. —Чого ти лізеш не в своє діло? Твоє місце знаєш де?.. Сказати?

— Я правильно кажу. Спершу треба наречену спитати: згодна вона чи ні. Ти згодна, внучко, за цього дурня?

Жених знову поблажливо всміхнувся. Одначе всі подивились на Наречену.

У цей час як на гріх увійшла Сусідка, підстаркувата дівка. Глипнула очима туди-сюди і вмить утямила, що тут відбувається.

— О, у вас гості? — сказала вона, всміхаючись. — Вибачте, будь ласка, я тільки хотіла праску попросити. Катре, — до Нареченої, — дай мені, будь ласкава, праску.

Катря надумала зіграти на Сусідку, подумала поставити на кухні невеликий нерукотворний пам'ятник собі: надумала вбити Сусідку.

— Я ще не знаю, — сказала вона, знітившись. — Я ще думаю. Взагалі, мені ще рано заміж.

Всі сторопіли. Запала ніякова пауза.

— Так? — спитав Жених. — Може, нам краще розійтись, як у морі кораблям? Щоб без теревенів?..

Знову пауза. Мить важка, огидна.

— Катре, — обізвалася Сусідка. — Я по праску… Вибачте, будьте ласкаві.

Ніхто на неї не звернув уваги. Катрі тим більш було не до праски. Дід звівся, знайшов праску, подав Сусідці. Та вийшла. Незрозуміло хто зупинив Діда й мовив:

— Цікаво, а етажерку…

— Йди до дідька! — розгнівався старий. — Я не столярі Я машиністом був — ту-ту!.. Зрозумів?

— Чого ви кричите? Я ж не глухий, як дехто тут.

— Ні, я хочу зрозуміти — в якому смислі треба розуміти: "Мені ще рано заміж"? — спитав Жених.

— Та в такому самому… — Наречена зрозуміла, що зморозила дурницю, розгубилась.

— У якому "в такому самому"?

— Та в такому самому. Й нічого до мене чіплятися. — Вона мало не плакала з відчаю.

— Я все зрозумів, — сказав Жених. — Ходімо, рідня.

— Посмішили людей і ходімо? Так тільки коміки чинять, — сказала Мати Нареченої.

— Я, може, пожартувала, — спробувала врятувати становище Наречена. — Я, може, просто так сказала.

— Нічого собі жарти! — вигукнув Жених. — Я теж можу сказати: "Мені ще рано женитись, я ще не нагулявся". Цікаво, сподобається тобі це? Не сподобається, більш ніж певен.

— Вона не хотіла так сказати, — мовила Мати Нареченої.

— А як вона хотіла сказати?! Я не дурень, як натякає ваш глушман, я розумію, як вона сказала.

— Вона — дівчина й повинна бути скромною, — встряв до неприємної розмови Батько Нареченої. — Мало, що вона згодна! Вона повинна казати, що не згода.

— Я тільки сказала: я подумаю.

— Знаєте!.. — заревів Жених. — Знаємо ми ці коники! Сьогодні — подумаю, а завтра — хихоньки з сусідом. Знаємо ми це. В мене один друг теж женився: вона його другого ж дня зрадила.

— Ну й ми теж дещо знаємо! — пожвавішала Наречена. — В однієї моєї подружки теж чоловік сказав, що їде у відрядження, а сам жив із нашою спільною знайомою. Вона їх заскочила. Так він набрався нахабства й каже: "А ми, — каже, — нічого, ми, — каже, — листа турецькому султанові пишемо..."

— Теж — комік, — кинула Мати Нареченої.

— А в мене товариш був, — згадав Батько Нареченої, — так що він вчудив: заскочив теж жінку з полюбовником і скинув його з чотирнадцятого поверху.

— Розбився? — поцікавився Незрозуміло хто.

— Полюбовник? Авжеж. Із чотирнадцятого поверху... Спробуй.

— А я оце йду вчора вулицею, — обізвався Батько Жениха, — дивлюсь: чоловік лупцює жінку що є сили. А в самого кулак — як дитяча голівка. Я йому кажу: "Що ж ти робиш? Адже ти можеш їй ребра поламати". А він мені відповідає: "Чим, — каже, — менше женщину ми любим, тим більше нравимось ми їй". Доцент якийсь...

— У вас санвузол об'єднаний? — спитав Незрозуміло хто в Батька Нареченої.

— Об'єднаний, — відповів той.

— Це кепсько, — сказав Незрозуміло хто.

— Кому як. — Батько Нареченої знову підозріливо подивився на незнайомця. — Тісно, та не слізно, кажуть.

— А сусіди як? Нічого?

— Нічого. Тимошка Соколов тільки бешкетує часто. Ось тут, через стіну, живе. З сокирою бігає, шибки б'є інколи... А вчора, наприклад, приплентався додому в стані зеленого алкоголю. А сім'я, — ну, тобто рідня й знайомі, дивились телевізор. Ну, він теж став дивитись. Подивився трохи й каже: "Таких теслів не буває!" Його попросили привести себе до ладу. А він своє: "Таких теслів не буває! Я, — каже, — сам тесля — знаю! Це все брехня". Зняв чобіт із лівої ноги і вдарив по телевізору.

— Скільки дали? — спитав Незрозуміло хто.

— П'ятнадцять діб. Я сам і відвів його у відділення. Критик ти, — кажу, — а не тесля.

— Який телевізор? — спитав Незрозуміло хто.

— Звичайний телевізор.

— Вони всякі бувають.

— У них "Рекорд" був, — сказала Наречена.

— Найгірший. А ось у вас, я бачу, ніякого телевізора нема.

— Телевізор — це тільки клопіт, — уперто сказав Жених. — У одного мого друга теж телевізор був... Дивились якось із сусідами виставу про любов. Світло, звісно, вимкнули. Ну, один сусід почав мацати жінку друга. Вони, значить, так сиділи: вона попереду, жінка та, а чоловік із

сусідами ззаду. Ну, він став її погладжувати. Вона каже: "Це ти, Васю?" — чоловіка її Васею звати. А Вася — ні сном, ні духом. "Що?" — каже. "Нічого, — це вона. — Я, — каже, — думала, це ти".

— Ая-яй, — сказала Мати Нареченої.

— Ловко! — захоплено мовив Батько Нареченої.

— А як на мене, от — чи він є, цей телевізор, чи його немає, — однаково, — сказала Наречена. — Я більше люблю у вікно дивитись.

— Пустощі самі від цих телевізорів, — згодилась Мати Нареченої.

— Ні, інколи можна подивитись, чому ж, — сказав Жених. — Зовсім не дивитися телевізор — це теж відсталість. Але навіщо світло гасити?

— Еге, це вже так, — підтакнула Мати Нареченої. — Світло погасять — тут же, звісно...

— Еге, тут уже тільки тримайся, це точно, — докинув Батько Нареченої.

— При світлі, звісно, можна подивитись, — виправилась Наречена, — я в цьому смислі й сказала. Я в цьому смислі нічого не маю проти... В однієї моєї подружки теж телевізор є... Вона, як бачить мене, завжди каже: "Чому ти ніколи на телевізор не приходиш?" Я кажу: "Ні, дивіться вже самі". Вона каже: "Чому? Хоч, — каже, — посміємось". — "Ні, — кажу, — дивіться вже самі". А тому що я знаю, що вони, коли дивляться телевізор, світло завжди гасять.

— "Посміємось"! — обурилась Мати Нареченої. — "Приходь, хоч посміємося"! Почнуть усі сміятися, так ти й не помітиш, як тебе облапають усю. І я завжди своїй дочці казала: "Ніколи не смійся, доню!"

Вона подеколи: "Мамо, я в кіно піду". — "А чого, — кажу, — ти там не бачила? Чого? Знову сміятися будете?"

— Ні, інколи можна посміятись, чому ж. Коли комедія якась — будь ласка, смійся. Тому й на афішах пишуть: "Комедія". — Жених потроху нахабнів. — Я сам люблю комедії…

— В здоровому тілі — здоровий дух, — згодився Батько Нареченої. Чим більше нахабнів Жених, тим активніше запобігали перед ним Наречена, Батько Нареченої, Мати: хоч як крути, а заміж треба.

— А при чім тут тіло? — суворо запитав Жених.

— Я в тому смислі, що я теж кіно поважаю.

— Треба ж вибирати вирази.

— Це правильно, авжеж.

— Взагалі, кіно — це розпуста, — сказав Жених. — Ти ж береш квиток, ти ж не знаєш, хто поруч із тобою сидітиме. Буває так, що сяде якась фіфочка… Від неї парфумами всякими… Тут не те що на екран, тут усякі думки в голову лізуть, хе-хе…

Всі голосно засміялись.

У двері постукали.

— Можна! — сказав Батько Нареченої.

Ввійшов літній скромний Громадянин з газетою в руках.

— Що трапилося, сусідоньку? — миролюбно спитав Батько Нареченої.

— Чи не можна тихіше, товариші?

— Чи бачиш, у нас че-пе — дочку заміж віддаємо.

— Я розумію, а все-таки… будь ласка, га?

— Гаразд.

Скромний Громадянин вийшов.

— Хто це? — спитав Незрозуміло хто.

— Та бухгалтерик один… Противний, зараза! Ми тут недавно блощиць морили гасом, ну, звісно, відчинили двері, щоб запах у коридор виходив. Так він навмисне зав'язав голову рушником і ходить із рушником. "Голова, — каже, — болить від вашого гасу".

— "Від вашого гасу…" А сам, напевне, з похмілля мучився, — сердито сказала Мати Нареченої.

— Зловживає? — спитав Незрозуміло хто.

— Та каже, що в нього шлунок вирізано. А сам, напевне, п'є тихенько. Хто тепер не п'є?

— Я сам недавно хильнув із дружками в кафе — ледь додому приteліпався, — весело сказав Батько Нареченої. — Спасибі, хлопці-дружинники допомогли.

— Якщо не бешкетуєте, чому не випити? — докинула своє слово Мати Жениха. — Бувають буйні.

— Ні, він спокійний у нас, — не без похвальби сказала Мати Нареченої.

Батькові Нареченої явно полестило зауваження жінки, розхвастався:

— Я зразу — спати. Інших тягне десь вештатись, а я зразу додому — спати.

— Папаша у нас, як нап'ється, так бере пісенник і співає всі пісні підряд. І всі на один мотив, — сказала Наречена, з любов'ю дивлячись на батька.

Задоволений Батько засміявся:

— Ну, ти вже скажеш, дочко.

— А що, неправда? Мама його лає матом, а він собі співає.

— Хе-хе-хе… Ні, я справді таких не розумію: нап'ється — і ось починає корчити з себе. Правильно, що почали боротьбу з такими. Напився? Йди додому! І ніхто ніколи тобі слова не скаже. Навпаки, будуть за приклад ставити.

— Якщо не бешкетуєте, то чому ж, — знову сказала Мати Жениха й подивилась на свого чоловіка.

— У мене батько-покійник, царство йому небесне, Катрин дідуньо, — згадала Мати Нареченої, — такий був. Душевна людина! Уже ж і пив, господи-батеньку!.. Сам дві півлітри вихиляв. Але щоб він кому-небудь зайве слово сказав чи лайнувся на вулиці — ніколи! Прийде, бувало, —

ледве на ногах стоїть, а сам знай усміхається. "Ось і я", — каже. Любили його всі. Так від запою й помер, бідолаха.

— А я от ніколи не пам'ятаю, що зі мною буває, — сказав Батько Жениха. — Прокинешся ранком і думаєш: "Що ж учора було?"

— Це небезпечно, — авторитетно сказав Батько Нареченої. —Так можна підзалетіти. У нас днями судили одного…

— Аз моїм другом теж днями історія трапилась, — озвався Жених. — Пішов він із жінкою в гості до наших спільних знайомих, випили теж, завели радіолу, стали танцювати. А він, друг мій, помічає, що в його жінки чомусь очі блищать. Ну, прикинувся п'яним. Потім — шасть на кухню: а там цілує його жінку наш спільний знайомий. Світло, звісно, вимкнуто.

— Ая-яй! — сказала Мати Нареченої.

— Ловко! — вигукнув Батько Нареченої.

— А він що? — спитав Незрозуміло хто. — Викинув його?

— Хто?

— А чоловік?

— Він їм нічого не сказав.

— !!!

— А коли вони пішли з кухні, він узяв зіпсував їм холодильник і випустив папугу з клітки. Зовсім — у кватирку.

— Ловко!

— Я от не розумію жінок, які танцювати люблять, — мовила Наречена. — Що хорошого? Крутяться, крутяться — дивитися гидко.

— Ні, інколи можна потанцювати, чому ж. А взагалі — це розпуста, я по собі суджу: підеш із якоюсь фіфочкою, а від неї парфумами всякими… Хе-хе…

Всі знову голосно засміялись.

У двері постукали.

— Можна! — сказав Батько Нареченої.

Ввійшов літній чоловік із газетою.

— Товариші, чи не можна тихіше?

— Знаєте що! — вибухнула Мати Нареченої. — Йдіть краще похмеліться! Вештаються тут алкоголіки всякі!

Громадянин витріщив на неї очі.

— Ви що, збожеволіли?

На Громадянина посунув Батько Нареченої.

— Як ти сказав? Я не зовсім розчув. Ну, повтори ще…

Жених зупинив його й чемно сказав скромному Громадянину:

— Товаришу, я вас зараз покалічу. От сюди дістану разок… Оп!.. — Він зробив випад, лякаючи Громадянина.

Громадянин вибіг із кімнати. Всі знову засміялись.

— Ось так і треба з ними, — сказала Мати Нареченої.

— Ох і знахабнів народ, — обурився Батько Нареченої. — Це ж — не пройдеш вулицею, щоб тобі щось не віддавили. Мені на днях усі руки віддавили.

Незрозуміло хто запитливо втупився в Батька Нареченої.

— А я якось іду вулицею, — обізвався Батько Жениха, — до мене підходять двоє. "Давай, — кажуть, — на трьох". Я кажу: "У мене грошей нема". Так один мені сунув ось сюди кулаком і каже: "Зазнався, сука".

— У таких випадках треба зразу ось сюди бити, — сказав Жених. Підійшов до батька, показав — під груди! — Ось так — р-раз!..

— Ой!

— У нас недавно оказія трапилась: приходимо з другом у парк…

— Одну хвилинку, я переб'ю, — сказав Незрозуміло хто. — Я не дотумкав, як це вам руки віддавили?

Батько Нареченої оглушливо засміявся. І всі, хто був у кімнаті, оглушливо засміялись і подивилися на Незрозуміло кого, як на дурника.

— А ось так! — вигукнув Батько Нареченої, став навкарачки й пішов по кімнаті. — Йдіть до мене.

Незрозуміло хто стояв на місці.

— Ну йди, йди, — підштовхнув ЙОГО Жених.

Незрозуміло хто наблизився до Батька Нареченої.

— Ось я йду додому, — пояснював Батько Нареченої, стоячи навкарачки. — Так. А ти — перехожий… Йди повз мене. Йди!

— Навіщо?

— Та йди, не бійся!

Незрозуміло хто пішов повз нього.

— Йдеш, так? — спитав Батько Нареченої.

— Йду.

— Тепер наступай мені на руку… Ну, наступай!

— А-а! — нарешті втямив Незрозуміло хто.

Всі знову засміялись. Батько Нареченої звівся, обтрусив коліна.

— Ось так і віддавлюють руки, хлопче, — сказав він, поблажливо всміхаючись.

— Ну, приходите ви, значить, із другом у парк? — нагадала Наречена Женихові, заздалегідь усміхаючись.

— Ну, приходимо ми, значить, у парк, друг і каже мені: "Тут, — каже, — один тип є, він у мене дівчину відбив. Ходімо, — каже, — побалакаємо

з ним як, жельтмени". Я йому як дав ось сюди, він двадцять сім хвилин у нокауті був.

— Ловко!

— Я тільки не зрозуміла, хто в нокауті лежав: ваш друг чи той тип? — спитала Мати Нареченої.

— Та той тип, звісно, — вигукнула Наречена. — Мама теж скаже...

— Тип, — підтвердив Жених. — Я йому в печінку дав.

— Одну хвилинку, я переб'ю: яка у вас квартплата виходить? — спитав Незрозуміло хто.

— П'ять із копійками, — відповів Батько Нареченої.

— Продовжуйте.

Але тут обізвався Батько Жениха.

— Ну, а як ми розв'яжемо наше діло? — спитав він усіх.

— Ні, я ж ясно сказав: нічого не вийде, — мовив Жених. — Ми розійдемось, як у морі кораблі.

Хвилин зо три всі мовчали, дивились на Жениха.

— Я не люблю марно ляси точити, — пояснив той. — Я ж уже сказав: "Знаємо ми ці коники".

Дід тихенько засміявся.

— Паскудник! — голосно сказала Наречена й заплакала.

Батько Нареченої, теж мало не плачучи від образи й кривди, пішов знімати рушницю.

— Ти боксер, так? Ти боксер? — Зняв рушницю, звів курок. — А я вас тоді дуплетом…

Першою, звереснувши, кинулася з кімнати Мати Жениха, за нею — Батько Жениха. Потім вискочив Жених. Незрозуміло хто лишився і, не звертаючи уваги на гармидер, став міряти кроками кімнату — рахував метраж.

— А тобі що тут треба?! — загорлав Батько Нареченої. — Ти хто такий?

— Я квартирант їхній, Лизунов Євген Єлизарович, — спокійно пояснив Незрозуміло хто. — Як ви на те, коли ми поберемося з вашою дочкою?

Наречена непристойно роззявила рота. Мати Нареченої вщипнула себе за руку. Батько Нареченої чомусь подивився в дуло рушниці й почепив рушницю на стіну.

— Чорт його зна, — сказав він. — Я чомусь нічого не розумію…

— Що ти не розумієш?! — напалася на нього жінка. — Що тут незрозумілого, скажи, будь ласка? Зовсім уже здурів?..

Лизунов засміявся:

— Це, знаєте, буває. По-науковому — перша стадія.

— Затули рот, — тихо сказала мати дочці. Потім звернулася з усмішкою до Лизунова — А тонко ви під'їхали!.. Просто навіть дивно!

Лизунов скинув піджак, акуратно повісив його на спинці стільця, став закасувати рукава.

— Життя, мамашо, складна штука. Вибачте, ванночку можна прийняти? І мені б махровий рушник та дитячий шампунь. Лупа, знаєте…

— Можна. Ходімо, я покажу, — заклопоталась Мати Нареченої. — А ти, Катрусю, зготуй поки на стіл. А ти, батьку, збігай у магазин…

Лизунов пішов і заспівав:

Гей, Одарко, не сварися…

Тут Чарівник узяв у Песиміста чарівну паличку і повів нею. Стіни житла зімкнулися.

— Ти помиляєшся, Алику! — вигукнув Оптиміст і почав схвильовано ходити біля лавки. — І звідки в тебе це?! Звідки?

— Ка-ка-ка!.. — засміявся Песиміст.

Тим часом Чарівник перевів свій чарівний годинник назад на дві години й віддав гілочку Оптимістові.

— Тепер ти. Час повернувся назад на дві години — подія та сама: прийдуть сватати Наречену. Покажи, як ти це бачиш.

Оптиміст повів гілочкою й сказав:

"Не ховайтесь, відчинітесь,

Не соромтесь, покажітесь.

Гілочко, гілочко, покажи нам людей, але не такими, якими їх усі бачать, а такими, якими я, Едуард, бачу".

Щойно він так сказав, як стіна житла Нареченої з тріском розкололася.

Все так само, як ми вже бачили, й одначе все не так. Люди ті самі й водночас зовсім інші. І в кімнаті все наче так само, та не так…

— Ну й любите ви поїсти, папашо! — весело сказала Мати Нареченої на вухо Дідові.

— Га?

— Апетит у вас, кажу, чудовий!

— Не скаржуся, не скаржуся. Бувало, в імперіалістичну об заклад барана з'їдав. Зате й силу мав! Посаджу, бувало, трьох ворогів на багнет — і через себе.

— Ви б написали про це, дідуню, — сказала Наречена. — У вас таке багате життя.

— А я й пишу, внучко. Пишу книжку. Називатиметься: "Руки вгору, вороги!" Якщо хочеш, почитаю після вечері.

— З задоволенням послухаю, — згодилась Наречена.

— Їжте, папашо, їжте, — пригощала його Мати Нареченої. — Потім нам усім почитаєте. Ми всі з задоволенням послухаємо.

Вулицею, простуючи до житла, проходить родина Жениха, і з ними ще хтось — Незрозуміло хто.

— Ну, рояль, холодильник, телевізор — це все забирайте, — казав батько Жениха. — Ви молоді, вам це потрібно.

— Спасибі, батьку! — з почуттям сказав Жених. — Але я б хотів придбати все на свої зароблені гроші.

Батько Жениха всміхнувся хорошою усмішкою.

— Розумію — гордість! Ось таким я й хотів бачити свого сина.

Мати відвела сина вбік і сказала пошепки:

— Батько хоче вам стару "Победу" купити на свої заощадження.

— "Победу"?!

— Тс!.. Тільки ти ні слова про це. Він хоче піднести сюрприз.

Син наздогнав Батька, — обійняв його й поцілував у щоку.

— Це що таке? — спитав Батько з чоловічою, доброю суворістю. — За що?

— За все, тату!

Мати Жениха й Незрозуміло хто йдуть іззаду.

— Який у вас чудовий син! — сказав Незрозуміло хто.

Мати схлипнула, та одразу ж витерла сльози. Усміхнулась.

Увійшли в під'їзд.

А в кімнаті Мати Нареченої розповідала:

— Сьогодні посварилася з Марією Миколаївною.

— Що таке? — запитав чоловік. — Чому?

— Вона каже, що сьогодні її черга залишатися з сусідською дівчинкою, а я кажу — моя.

— Мамо, та ви ж учора залишалися з нею, — сказала дочка. — Правда за Марією Миколаївною.

— Так, але дівчинка до мене звикла, — стала виправдуватись Мати. — Крім того, ми з дівчинкою не дочитали повість "Жилін і Костилін".

— Яка повість! — сказав Дід. — Умів закручувати граф Толстой. Га? Майстер, майстер! Біографія тільки… теє, а так — майстер.

— Майстер, — згодився Батько Нареченої. — І що дивно — все дуже ясно й лапідарно!

— В тім-то й річ. Я, наприклад, у своїй книжці "Руки вгору, вороги!" також хочу викласти події дуже простою мовою. Але важке це діло! Ох, важке! Я розумію Толстого з його "Не можу мовчати!". Інколи так розхвилюєшся, думаєш: краще б я йому в морду дав, негативному героєві якому-небудь, хочеться, вибачте, матом крити, а доводиться писати, що називається, коректно! Тьху!., а слово яке…

— Коли ви думаєте закінчити книжку, дідуню? — спитала Наречена.

— Думаю, через п'ять років закінчу. Це буде мій скромний подарунок прийдешнім поколінням.

У двері постукали.

— Ввійдіть! — сказав Батько Нареченої.

Ввійшла родина Жениха.

Жених: —Добрий вечір!

Батько Жениха: — Здрастуйте!

Мати Жениха: — Добрий вечір! Смачного!

Незрозуміло хто: — Здрастуйте, товариші!

Наречена: — Здрастуйте!

Батько Нареченої: — Вечір добрий!

Мати Нареченої: — Ласкаво просимо!

Дід: — До нашого куреня!

— Вибачте, що в таку пізню годину, — обізвався Батько Жениха. — Але діло не терпить, щоб відкладати.

— Будьте ласкаві! — вигукнув Батько Нареченої. — Які можуть бути розмови? Сідайте до нас.

— Спасибі за запрошення: ми щойно повечеряли — й відразу сюди.

Жених і Наречена перезираються. Наречена зашарілась. Дід з такою хитрою лукавинкою стежить за молодими.

— Тож яке діло привело вас, товариші? — спитав Батько Нареченої: він справді не розуміє, в чому справа.

— Привело нас дуже, можна сказати, делікатне діло, — мовив Батько Жениха, помітно хвилюючись. — Молоді люди — ваша дочка й мій син, — виявляється, люблять одне одного.

Батько Нареченої дуже здивувався, а Мати Нареченої не здивувалась, але вона також була помітно схвильована. А Дід усміхався хорошою дідівською усмішкою — хитрою й доброю. Наречена опустила долу очі.

— Я зі свого боку серйозно й докладно розмовляв із сином, — вів далі Батько Жениха. — Думаю, до одруження він готовий.

Батько Нареченої, помітно хвилюючись, ходив по кімнаті.

— Ох, коза-дереза!.. А я, старий дурень, живу й нічогісінько не знаю!.. А я думаю, що вона в нас усе ще дівчинка, а вона ось що!.. Чому ти не сказала мені, що в тебе є хлопець і що ви хочете побратися? Чому? Невже я консерватор якийсь?

— Папулю, мені було якось соромно про це казати. Я просто не знаю… Я знала, що ви не консерватор, і однаково… Мені й зараз страшенно соромно, товариші… Просто не знаю. — Наречена також помітно схвильована.

— Як же так, дочко? Я здивований, я тобі чесно кажу: я здивований. Не сказати батькові…

— Ну, чого ти до неї присікався, Миколо, — заступився за внучку Дід. — Молодість диктує свої закони, які нам не завжди дано зрозуміти. Ти також свого часу не сказав мені…

— Тоді був інший час, батьку.

— Я б хотіла тільки звернути увагу молодих людей на той факт, що одруження — це дуже й дуже відповідальний крок, діти мої, — сказала Мати Нареченої. — Я не проти того, щоб ви побрались. Я знала про те, що ви дружите… Мені про все розповідали сусіди й ваші вчителі. Але ви не уявляєте, діти мої, який це серйозний і відповідальний крок. — Вона схлипнула.

— Вгамуйся, мати, — сказав Батько Нареченої. — Життя є життя: молоді ростуть, старі старіють. А чи давно, здається, ми з тобою стояли на пероні вокзалу… Я їхав тоді на Крайню Північ… Ох, час, час! — Батько витер скупу сльозу.

— Так, так… І ми теж стояли колись на пероні вокзалу, — Батько Жениха також витер скупу сльозу.

Незрозуміло хто підійшов до Діда й запитав:

— Я чув, ви книжку пишете, дідуню?

— Пишу, хлопче, пишу.

— "Спогади літньої людини"?

— Га?

— Я кажу, називатиметься "Спогади літньої людини"?

— Кепсько ви про нас думаєте, хлопче, — образився Дід. — Які ж ми літні?! Хіба роки можуть зістарити людину?

Незрозуміло хто знітився.

— Ні, я не в тому смислі сказав… Я розумію, що роки тут ні до чого.

— Отож-бо! Я в свої сімдесят дев'ять років молодший декого з вісімнадцятилітніх. А чому? Та тому, що не відстаю від життя. А ось дехто… Ану, молоді люди!.. — (Це до батьків). — Чого рюмсаєте?! Вище голови! Вдаримо, братці, хвацьку!

Всі голосно засміялися.

Стукіт у двері.

— Ввійдіть, — сказав Батько Нареченої.

Ввійшов літній Громадянин із енциклопедією в руках.

— Добрий вечір, товариші!

Батько Нареченої:— Здорово, сусіде!

Мати Нареченої: — Здрастуйте, Семене Кузьмовичу!

Дід: —До нашого куреня, Кузьмовичу!

Наречена: —Здрастуйте, дядечку Семене.

Батько Жениха: — Здрастуйте!

Мати Жениха: — Здрастуйте!

Жених: —Здрастуйте!

Незрозуміло хто: — Здрастуйте!

— А я чую: у вас якесь торжество, дай, думаю, зайду, — сказав Громадянин.

— А ось вони, винуватці торжества, — сказав Батько Нареченої й показав на Жениха й Наречену. — Моя дочка виходить заміж.

— Та що ви кажете! — здивувався Громадянин. — Катрусю, люба!.. Вітаю тебе, дитя моє, вітаю! — Підійшов, поцілував Наречену в лоба. — А де ж?.. Ага, ось він! — Він суворо, та водночас і ніжно подивився на Жениха. — Нічого, нічого… хороший! Га? Арсене Назаровичу?.. Як вважаєш?

— Мені — тільки б не відставав від життя, — сказав Дід.

— Ні, хороший, хороший… Вітаю, хлопче, від душі вітаю! Ви, можна сказати, знайшли скарб.

— Е-е, що — скарб, Семене Кузьмовичу, — дорікнув Громадянинові Дід. — Що в наш час скарб?

— Я просто до слова, Арсене Назаровичу. Ні, хороший… А я-бо Катрусю ось із яких літ знаю, коли вона ще під стіл пішки ходила, хе-хе-хе… Ох, де мої сімнадцять літ!

— А ось цього я не люблю, Семене Кузьмовичу, — знову осадив його Дід. — Що це за зітхання?

— Я так, Арсене Назаровичу, до слова. Ні, хороший! Так, молоді люди… одну хвилиночку. — Семен Кузьмович вийшов із таємничим виглядом.

— Невиправна людина! — усміхнувся Батько Нареченої. — Зараз принесе якийсь подарунок, я вже його знаю.

— Коли я ще була маленька, — озвалась Наречена, — дядечко Семен водив мене в планетарій, показував на Місяць і казав: "Зважте, ви там будете". І плакав.

— Він у нас, як Ціолковський, — докинув Батько Нареченої. — Теж, до речі, все креслить щось. Запитаєш: "Навіщо ти винаходиш усе?" Він махне рукою й скаже: "Так… думки розпирають".

— Але здає останнім часом, здає, — зауважив Дід.

Увійшов Семен Кузьмович із телевізором у руках.

— Прошу прийняти від мене цей скромний подарунок, молоді люди.

— Що ви, дядечку Семене? — вигукнула Наречена.

— Що ви, Семене… е-е… Семене Кузьмовичу! — також вигукнув Жених.

— Прошу, прошу… І без церемоній — я цього не люблю. Бо ображуся. Беріть, мені важко тримати.

Жених узяв телевізор.

— Спасибі.

— На здоров'я. Мені він на старості літ...

Дід пригрозив Семену Кузьмовичу пальцем:

— Кузьмо-овичу!

— Мовчу. Ох, братці, вдарим хвацьку-у!..

Дід підхопив:

— Ох, на помин її душі!

Всі голосно засміялись.

Семен Кузьмович поглянув на годинника.

— Добре з вами, дорогі мої, та діло є діло: судимо одного пройдисвіта товариським судом. Уявляєте, викинув номер: образився, що його покритикували на житлоактиві за некультурну поведінку в ліфті, прийшов додому, увімкнув скрізь світло — вдень!.. Увімкнув праску, електроплитку й сидить.

— Ганьба! — суворо сказав Дід. — Виселити в необжиті райони.

— Мало того: він почав співати! Сусіди, звісно, обурились: попросили вгамуватись. І знаєте, що він відповів? "Я, — каже, — не знав, що в будинку така звукопроникливість".

— А ось це вже нахабство, — сказав Батько Нареченої. — Він не знав, що в будинку така звукопроникливість! Наївна дитина!

— В наш час багато на наїв працює, — сказав Незрозуміло хто. — У нас в інституті один хлопець теж… "Я, — каже, — не знаю, чому Ремарк — це погано…"

— Пробрати разок гарненько — довідається, — порадив Дід.

У двері постукали.

— Ввійдіть, — сказав Батько Нареченої.

Вбігла Сусідка, подруга Нареченої.

— Боже мій!.. Катря…

— Зіна!..

Вони обнялись.

— Катре!..

— Зіно!..

— Катько!..

— Зінко!..

Семен Кузьмович засміявся, махнув рукою й вийшов.

— Ну, тепер балачкам краю не буде, — вдавано розгнівався Дід і повернувся до Незрозуміло кого. — А ви що, теж пишете, хлопче?

— Так.

— Про що, коли не секрет?

— Річ називається "Три товариші" — на зло Ремарку. Діють троє друзів: Митько, Толик і Боб. Вони спершу помиляються, згодом знаходять себе. А потім я писатиму ще одну річ — на зло Хемінгуею.

— Схвалюю, — сказав Дід. — Благословляю, так би мовити. Нам треба розкладати, треба картати, треба перетрушувати!.. Я, наприклад, у своїй книзі "Руки вгору, вороги!" перетрушую все на світі. Треба, треба.

— Отже, молоді люди, — озвався Батько Нареченої, — ви житимете самостійно. Як ви собі це уявляєте? Я хочу спитати насамперед вас, хлопче.

Жених вийшов на середину кімнати й повів річ, помітно хвилюючись:

— Мені легко відповідати на це запитання, тому що я недавно відповідав на запитання анкети однієї молодіжної газети — "Ваша думка про сім'ю і шлюб". Я докладно спинився там на духовному обличчі сучасної молодої сім'ї, на її, так би мовити, ідейній заквасці. Я висловив там одну, на мій погляд, цікаву думку: сучасна молода сім'я не може існувати без взаєморозуміння і дружби.

— Так, — Батько Нареченої кивнув головою.

— Далі, я вказував, що не уявляю собі сучасної молодої сім'ї без взаємної поваги й довір'я.

— Правильно.

— Ось ці чотири компоненти, як три кити, складають, на мій погляд, основу основ сучасної молодої сім'ї.

— Так.

Жених увійшов у раж.

— Я глибоко переконаний, — казав він дзвінким голосом, — що коли навіть тільки один з цих чотирьох компонентів перестане відповідати нормам сучасного співжиття, молода сім'я розпадеться. Я також глибоко переконаний, що шлюборозлучний процес у нашому законодавстві дуже вже ускладнено. Я можу накликати на себе немилість ліваків, можу видатись надто тенденційним, та я казав і казатиму, що оголошувати в газетах про розірвання шлюбу — це… альковне блюзнірство!

Всі уважно слухають Жениха, що розходився.

— Ви юрист? — спитав Батько Нареченої.

— Я, так би мовити, антиюрист. — Жених усміхнувся зі свого дотепу. — Я філолог. Та діло тут, як ви самі розумієте, не в професії. Мене глибоко хвилює людський аспект цього питання. Справді, ви прийшли з роботи, скупались у ванні, повечеряли й лягаєте на диван. У вас чудовий настрій. Ви берете газету й починаєте її проглядати. Все добре. Й раптом: "Марія Іванівна Загогулькіна…"

Всі голосно засміялись.

— "…порушує справу про розірвання шлюбу з Загогулькіним".

Усі знову голосно засміялися.

— Смішно? — запитав Жених. — Ні, сумно!!! Ти лежиш, тобі тепло, в тебе чудовий настрій, а десь плаче на попіл сімейного щастя ця сама Загогулькіна Марія Іванівна…

Ніхто не сміється.

— Десь пропадає хороша людина Загогулькін. Пропадає тільки тому, що вчасно не додивились, не потурбувались! — В очах Жениха гарячі вогники справедливого гніву. — Як же ти можеш лежати на дивані, як ти можеш добре почуватися, коли десь сталася драма! Ні, встань, знайди цього самого Загогулькіна, побалакай із ним, довідайся, в чому річ, а потім уже лягай. А до цього не смій лежати!!! Я закінчив.

— Так їх, хлопче! — закричав Дід. — І не бійтесь бути надмірно тенденційним! А слово теж якесь...

— Але ти сам собі суперечиш, Андж, — зауважила Наречена.

— Як?

— Коли б не було оголошень у газеті, ти б не довідався про драму.

— Ага! Ну-ну. — Дід задоволено потер долоні. — Люблю всякі пікніки.

Жених поблажливо і з любов'ю подивився на Наречену.

— Я суперечу сам собі тільки тому, що тобі цього хочеться.

— Але якби не було оголошення в газеті, ти б не довідався про драму і мав би гарний настрій, — наполягала на своєму Наречена. В неї також спалахнув у очах вогник.

— Отже, по-твоєму, коли б не було газети, я б не знав життя? — запитав Жених.

Всі з цікавістю стежать за молодими, добре всміхаються.

— Я не стверджую, що, не читаючи газет, ти б не знав життя, — для цього існують кіно, радіо, телебачення. Я тільки хочу сказати, що ти б не довідався про конкретну драму Загогулькіна.

— Та я цього Загогулькіна за два квартали впізнаю! — вигукнув Жених. — Іде людина з сумними очима — стоп! У чому справа, товаришу? Ану викладай, не ніяковій — що там у вас сталося? І суть не в тому, чи це Загогулькін, чи хтось інший.

— Ти впізнаєш, а інший не впізнає. Не можна всіх міряти своєю міркою. Я знаю скільки завгодно молодих людей, які зі спокійною совістю пройдуть мимо Загогулькіна.

— От-от! — вигукнув Жених і показав пальцем на Наречену. — Ось ми й добалакались!.. Ось із ким боротись треба — з байдужими! Саме про це я й хотів сказати, коли повів мову про шлюборозлучний процес.

— Це все правильно, хлопче, — сказав Дід. — Мені подобається ваш запал, із яким обстоюєте свої переконання. На мій погляд, трохи забагато запалу, та з роками це мине. Ви станете спокійним, і ви легше знаходитимете ті єдино правильні слова, які прокладуть вам шлях до щасливого життя. Я хочу спитати про інше: як ви собі уявляєте інший бік сімейного життя — матеріальний, так би мовити?

Жених скривився:

— Якось не хочеться про це сьогодні…

— Ні, ви вже скажіть, — наполягав Дід. — Я розумію, моє запитання трохи коробить вас, та ми, люди літні, знаємо, що над цим питанням багато хто сушив голову.

— Ну, по-перше, ми матимемо дві кімнати, два телевізори… Крім того — я розголошую чужу таємницю… — Жених радісно засміявся й

подивився на свого батька. — Та я дуже радий і тому скажу: тато купує нам стару "Победу".

В кімнаті запала зловісна тиша. Всі зневажливо й гнівно дивляться на Жениха. Він повільно, зі страхом осягає, як низько він опустився зі своєю нікчемною, дурною, недоречною радістю.

— Геть, — тихо сказав Дід.

— Так ось ви який, виявляється, — також неголосно сказав Батько нареченої. — Вас у цьому світі хвилює тільки "Побєда"? Можете вважати, що сьогодні ви не перемогли. Я приєднуюсь до вимоги мого батька — геть! І, думаю, моя дочка також до нас приєднається.

— Я приєднуюсь, тату. Я... я не знала, який він насправді... — Наречена заплакала. — Коли ми з ним розмовляли про сімейне життя, він казав тільки про чотири компоненти. Він навіть не натякав на "Победу". Він видавався мені благородним, із чудовою закваскою, а виявляється... виявляється, він виношував думку про власну "Победу"! Нікчема! О, як я помилилась!

— Я сам тільки сьогодні довідався, — бовкнув був Жених.

— Не смійте! — Дід гримнув костуром у підлогу. — Не смійте нічого казати! Якщо ви радієте з приводу того, що матимете свою "Побєду", то радійте ще більше, що ви в моєму домі і я не можу вас відлупцювати ось цим костуром, тому що я бла-агородна людина! Можете йти в ресторан!

— Я приголомшений, товариші! — обізвався блідий Батько Жениха. — Мені важко зараз говорити... Я не впізнаю свого сина... Я щось прогавив у ньому свого часу — це безсумнівно. Я чогось головного не побачив у ньому. Я справді хотів купити йому "Побєду". Та я ніколи не думав, що разом із "Побєдою" в ньому підведе голову той дрібненький власник, якого він так уміло ховав у собі. Я сам усе життя ось цими

руками розливав газовану воду (показав руки), мені часом було не до сина, я передоручив його виховання бабці — і ось результат.

Мати Жениха також заплакала.

— Андрійку, синку… Скільки разів я тобі казала: не знайся з цими молодиками, це лиха компанія. Ти мені що казав? "Мамо, це славні люди, хоча вони й артисти. Але це не вина їхня, а біда". Ти казав…

Батько Жениха: — О-о!

Батько Нареченої: — Все зрозуміло.

Мати Нареченої: —Ая-яй!

Дід: — Ну, звичайно!

Наречена: — Та-ак!

Незрозуміло хто: — Та-ак;..

— А я ж бо знала, — вела далі Мати Жениха, — що один з цих молодиків розлучився з жінкою, у другого — догана по громадській лінії за грубощі з начальством… І хоч би скільки він казав, що це несправедлива догана, я не вірила. Несправедливих доган не буває…

Жених стояв білий, як папір. Він подивився на Невідомо кого.

— Толику, скажи їм, що це непогані люди… Скажи хоч що-небудь!

— Я не хочу з тобою розмовляти! — відрізав Толик. — Я більше тобі не друг. Ти щойно казав про боротьбу з байдужими — ти брехав! Ти не тільки не впізнаєш Загогулькіна, ти наїдеш на нього власною "Побєдою".

Ти роздушиш його! Подумай про те, що з тобою сталося сьогодні, зрозумій, поки не пізно, що ти стоїш над прірвою в житі. Ти казав, що не треба оголошувати розірвані шлюби в газетах, ти знову брехав: їх давно не оголошують. Ти забрехався!

— Люди пізнаються на крутих поворотах, — суворо сказав Дід, — Я не випадково повів мову про матеріальний, так би мовити, бік діла. Коли він казав про чотири компоненти, в його словах відчувалась якась невпевненість, він весь час щось замовчував. Мене не обдуриш, хлопче! Я розкушував екземпляри складніші, й мені шкода вашого батька й вашу матір: не велика радість мати такого сина.

— Я усвідомив, товариші, — жалюгідно забелькотів Жених. — Мені дуже соромно. Мені... я... Мені так важко зараз... — Він скривився, стримуючи мимовільні сльози... Махнув рукою й швидко вийшов, не попрощавшись.

— Нічого, в нього є ще час стати справжньою людиною, — так само суворо сказав Дід. — Допоможіть йому, не залишайте сьогодні його самого.

— Який жах! — проголосив Батько Жениха. — Який жах!.. До побачення!

— Ось до чого доводить лиха компанія, — сказала Мати Жениха. — До побачення.

— До побачення.

— До побачення.

— На все добре, — сказав Дід. — Попильнуйте сьогодні за ним. Заберіть із його кімнати всі ножі, виделки — взагалі, гострі предмети. Та особливо чорнило — не допустіть, щоб він писав занепадницькі вірші.

Мати Жениха й Батько Жениха пішли. Тут на середину кімнати вийшов Незрозуміло хто (Толик).

— Миколо Арсеновичу, й ви, Анно Іванівно, й ви, Арсене Назаровичу… — Голос Толика ледь тремтів. — Одне слово, я прошу руки вашої дочки і внучки. Вибачте за зухвальство.

Мати Нареченої:—Як?

Батько Нареченої:— Як?

Дід — Як?

— Я давно люблю Катрю. Та я знав, що вона дружить із цим… Я не хотів завадити їхньому щастю.

— Це бла-агородно, хлопче!

— Я на останньому курсі філологічного факультету — вивчаю мову древніх арабів. Захищаю диплом і їду на Крайню Північ. Багатьом це може здатися дивним — еге ж, навіщо? Я не впевнений, що моє знання давньоарабської мови знадобиться в суворій тундрі.

— Нічого в цьому дивного нема! — вигукнув Дід. — Це бла-агородно.

— Я поки я живу в гуртожитку, голий, як коліно, за душею — ні копійки. Все — в майбутньому. Якщо вас це непокоїть, скажіть відразу — я напишу на вас фейлетон.

Що ви! — скрикнув Батько Нареченої. — Кого це може непокоїти?

— Але зважте, діти мої, сімейне життя, та ще в умовах тундри… — Мати Нареченої знову схлипнула.

— Браво, хлопче! — знову вигукнув Дід. — Я колись теж так починав.

— Толику!.. Толику!.. — Наречена кинулась до Толика. — Я завжди за тебе голосувала!..

Чарівник узяв гілочку в Оптиміста, повів нею — стіна житла зімкнулась.

— Я вагаюсь, молоді люди, — сказав він. — Ось що: у мене є заступник із оргпитань, я попрошу його побесідувати з вами, він дока в цих ділах. Потім вирішимо. — І Чарівник щез.

А Песиміст і Оптиміст знову засперечались.

— Ти кретин, — сказав Песиміст.

— Ні, це ти кретин, — відповів Оптиміст.

— Ти — екзальтована коняка!

— Покидьок!

— Зараз я тебе битиму!

Тут вони стали битися. Прибігли люди, розборонили їх. Прийшов міліціонер:

— У чому справа, громадяни?

Оптиміст показав на Песиміста:

— Ось цей тип спотворив картину життя!

— Пі, це ти спотворив!

— Ні, ти!

— Ні, ти!

Міліціонер бачить, що вони так і не дійдуть спільної згоди, хотів узяти їх із собою, але тут підскочив Хтось, кривий та меткий, і сказав, що він усе з'ясує.

Прийшли в якесь приміщення.

Песиміст злякався, Оптиміст — також: їм не сподобалось приміщення.

— Посидьте поки що тут, нікуди не йдіть, — сказав Хтось, а сам пішов.

— Давай укладемо поки що мир, — запропонував Песиміст.

— Давай, — згодився Оптиміст.

— Що робити?

— Не знаю.

— Ех, ту б чарівну гілочку сюди! — зітхнув Песиміст.

— У мене є один листочок від неї, — сказав Оптиміст. — Коли старий дав мені гілочку, я непомітно зірвав один.

— Давай його сюди! — ревнув Песиміст.

— Ти бач який!

— Давай так: кого першим викличуть, той візьме з собою листок, — запропонував Песиміст. — Треба, щоб там нас зрозуміли. Без листочка не зрозуміють. Давай?

— Давай, — згодився Оптиміст. Він був великодушний хлопчина.

Першим викликали Песиміста. Оптиміст непомітно сунув йому листок із чарівної гілки.

Тільки-но Песиміст ступив на поріг кабінету, як у кабінеті все насупилось, і Хтось в одну мить з доброго, моторного обернувся на якогось лютого Малюту Скуратова, нервового й пильного.

— Кажи, покидьку, що сталось?! — гаркнув він. — Тільки не крути тут.

— Я висловлював свої погляди на життя. Я впевнений… Я стверджував…

— Коротше!

— Я висловлював погляди… Я стверджував…

— Коротше!

— Я висловлював погляди…

— Коротше! Крадеш?

— Я б попросив…

— Я тебе зараз попрошу! — Хтось підвівся, наблизився до Песиміста і заходився його обшукувати — Де ніж?

— Нема.

— Де ніж, я тебе питаю?!

— Нема.

Хтось ударив Песиміста в щелепу.

— Де ніж?

Песиміст заплакав:

— Я не краду, я належу до філософської групи.

Хтось пильно подивився на Песиміста, сів, приготувався писати.

— Чим займається група? В якому районі орудує? Хто ватажок? Відповідати швидко й точно.

— Я — мислитель.

— В чому полягають твої обов'язки?

— Я думаю. Я наче розтинаю дійсність і відкриваю…

— Де ніж?

— Я в думках розтинаю!

Хтось тицьнув Песиміста в живіт:

— Де ніж?

Песиміст знову заплакав:

— У мене нема ножа. Я головою розтинаю…

Хтось стояв у здивуванні:

— Ти не темни тут! Ти мене збиваєш!

— Слово честі! Я головою розтинаю, звивинами…

Хтось сів, заходився писати:

— Кажи далі. Все кажи.

— Я вважаю, що найправильніший і найшвидший спосіб пізнання життя — це заскакувати його зненацька, несподівано… Це мій метод. Я кидаюсь на нього стрибками і зриваю всякі запинала…

Хтось дістав із шухляди стола наган, поклав поряд із собою:

— Далі.

— Мене вже нічим не здивуєш. У житті правлять самі негідники й пройдисвіти. Хороших людей нема. Їх вигадують письменники, щоб заробити грубі гроші. Чесних людей теж нема. Всі крадуть, брешуть і ображають одне одного…

Хтось підвівся, наблизився до Песиміста і… потиснув йому руку.

— Дякую. Нарешті я зустрів справжню людину. Вибач, ти видався мені злодієм. Кажи далі, я записуватиму кожне твоє слово і вечорами читатиму.

— Найулюбленіше моє заняття — дивитись у чужі вікна. І що ж я там бачу?! Я бачу там саму свинцеву мерзоту.

— Свинцевої мерзоти не буває, — виправив Хтось. — Бувають — п'яні. В нашому чарівному світі, наприклад, багато п'ють.

— До речі, що це за чарівний світ? Що ви там робите? — поцікавився Песиміст.

— Ми хочемо життя перетворити на казку!

— Так?

— Так!

— Хотів би я знати, як ви це багно перетворите на казку. Бульдозерами, чи що? Засиплете?

— Це не ваше собаче діло! — чомусь раптом розгнівався Хтось. — Ваше діло…

Та тут Песиміст показав чарівний листок.

— Ви забуваєтесь…

— Так, так… Даруйте, захопився. Отож на чому ми зупинились?

— Що життя — багно.

— Багно. До речі, ви не хотіли б піти повчитися на чарівника?

— Навіщо? — здивувався Песиміст.

— Бачте, в цій казці, яку ми хочемо створити, передбачаються… як би це висловитись… представники темної сили, чи що.

— Баба Яга, Змій Горинич…

— Начебто й так, тільки без тієї бридкої суті, яку звикли нести ці тварюки. Так ось, для підготовки цих персонажів…

— Ні, — твердо сказав Песиміст. — Я й далі порпатимусь у бруді, я вигадуватиму нові й нові комбінації відчаю й смутку. Я ніколи не повірю ні в яке світле майбутнє…

Хтось перестав записувати.

— Я це не пишу. Далі.

— Добре. Та я сміятимусь з тих, хто повірить у світле майбутнє. Ось так: "Ка-ка-ка!"

— Чудо! Розумака! Оскар!

— Який Оскар?

— Ну, той… у тюрмі, в Редінгській, забув прізвище…

— Ви облиште, чуєте! — прикрикнув знову Песиміст.

— Мені вже заціпило.

— Нам і так не солодко, а ви ще з натяками тут…

— Які натяки? Облиште ви теж…

— Не треба. Не треба! Не треба! Бо я дам у лоб мармуровою попільницею…

— Годі, — сказав Хтось. — Дякую. Я слухав ваші слова, як музику. Це щось неймовірне!.. Пишіть книжку, юначе, пишіть вірші, робіть що-небудь, чорт вас забирай, але не закопуйте ваш талант. Зачекайте в коридорі, ми потім іще побалакаємо.

Песиміст вийшов з кабінету.

— Ну що? — спитав його Оптиміст.

— Ажур. Ми зрозуміли одне одного: я йому набалакав…

— Давай листок.

— На. Тільки не загуби його. Сміливо гни свою лінію, листок працює.

У кабінет викликали Оптиміста. І тільки-но він увійшов туди, як усе довкола посвітлішало. Хтось перевтілився. Це вже не Малюта Скуратов, і це не меткий, нервовий зам — це спокійний, проникливий добряк, веселий і життєрадісний.

— Сідайте, хлопче, — чемно запропонував він. — Паліть.

— Дякую.

— Так що там у вас трапилось?

— Я хвилююсь і не вмію говорити, але скажу. Я все скажу! — розпалювався Оптиміст.

— Скажіть, скажіть, — Хтось доброзичливо всміхався.

— Я не тільки скажу, я просто не дозволю, щоб усякі скиглії глумилися з життя. Бо життя — де… де наче стометрівка!

— А чому стометрівка? — заперечив Хтось. — Я б сказав: життя — це випроби на рисях. Або краще: біг з перешкодами. Перешкоди, в розумінні — труднощі, ще є, хлопче. Незначні, звичайно, дріб'язкові, та є. Отже?..

— А мене особисто життя кличе, і я лечу. І особисто я не розумію, про які труднощі ви кажете!..

— Ну, ну… я просто пожартував. Який запальний хлопець! Уже й пожартувати не можна!

— Не можна! Не можна так жартувати, ви розумієте?!

— Ну, а якщо, скажімо, юнак або дівчина їдуть у необжиті райони, в Сибір, повинні ж їм сказати, що їх там, окрім усього іншого, чекають і труднощі?

— Ні в якому разі! — вигукнув Оптиміст. — Ми припускаємось великої дурниці, коли попереджаємо про це. Ось тому ти й бачиш подеколи: людина їде в необжитий район, а замислена. Чому, спитаєте? Про що замислилась? Чи ти залишив тут щось, що дає тобі підстави задумуватись? Квартиру з вигодами? Рідних і друзів?.. А там тебе чекає намет! Там тебе чекають бурани, ведмеді, вовки!.. Постає питання: а що краще? Що краще: зручна квартира чи намет із ведмедем?

— Я розумію, що ви хочете сказати. Звичайно, намет із ведмедем краще. Але їдуть-бо вони зводити будинки із зручними квартирами. Цього теж не можна забувати. Значить, ведмідь не вічний?

Хтось підніс догори палець, хитро примружився.

— Ведмідь, на жаль, не вічний, — згодився Оптиміст. — Та це не повинно нас стримувати: закінчаться труднощі — ми їх вигадаємо!

— Це ви точно сказали. Це як в око вліпили.

— Я завжди кажу в самісіньке око, хоча й не вмію говорити і завжди хвилююсь. Еге ж, так про що ми? Ага, про юнака, який їде в необжитий район і сидить там у вагоні задуманий.

— Ні, ми повели мову про ведмедів. І я хотів запитати вас у зв'язку з цим: ось, скажімо, вийшли ви ранком з намету, а за десять кроків стоїть ведмідь. Звичайний бурий ведмідь середнього розміру. Ваші дії?

Оптиміст трохи подумав.

— Пісня! — вигукнув він. — Я заспівую бадьору пісню і йду від намету. Ведмідь слухає і йде за мною. Таким чином я відводжу його від намету, в якому сплять мої товариші, і вони ніколи не довідаються, яка небезпека чигала на них того ранку. Я йду тайгою і співаю. Ведмідь іде за мною. Я стомлююсь іти, стомлююся співати, та я йду й співаю. Потім я повзу й співаю. Потім я перестав повзти й співати. Ведмідь підходить до мене, і я бачу в його звіриних очах захоплення й подив…

— Так, правильно. Ще одне запитання: ви йдете з товаришем тайгою. Ви заблукали. У вас обмаль продуктів. Ви все ділите навпіл і йдете далі…

— Стоп! — вигукнув Оптиміст. — По-перше, я не стану ділити продукти навпіл — я віддам товаришеві все.

— Я знав, що ви так скажете. Тому ще одне запитання: а якщо ваш товариш вчинить так само?

— Тоді ми викидаємо харчі і йдемо далі.

— Правильно. Вас не зловиш.

— Та вже якось там.

— Останнє запитання: ви виходите з тайги?

— Безперечно!

— Ви готові до труднощів, хлопче!

— Помацайте! — Оптиміст дав помацати свої біцепси. Хтось помацав.

— Так, ви готові до труднощів. У цьому я ще й ще раз переконуюсь.

— Я готовий до всяких труднощів.

— Отже, ви їдете в Сибір?

— Я повторюю: я готовий до всяких труднощів і злигоднів, та їх у нас нема. Намет із ведмедем — це, самі розумієте, не труднощі. Значить?..

Хтось не здогадується, що — "значить".

Оптиміст усміхається:

— Ну?.. Я готовий до труднощів, та їх нема, — значить?.. Логіка, логіка!

— Не можу здогадатись. — Хтось ізніяковів.

Оптиміст терпляче пояснює:

— До труднощів я готовий. Так? Але труднощів нема. Намет, бурани і ведмеді не труднощі. Значить?..

— Слово честі, не можу…

— Значить, я не їду в Сибір! — голосно й весело сказав Оптиміст.

Обидва щиро сміються.

— Браво, хлопче! Двадцять копійок з мене. А в чарівники до нас не хочете піти працювати? У нас є деякі труднощі.

— Ваші труднощі — це теж не труднощі, — сказав Оптиміст. — Я їх, до речі, не знаю й не хочу знати. Життя йде вперед. І як поїзд проминає невеличкий полустанок, не зупиняючись на ньому, так і життя гримить мимо ваших, наприклад, труднощів, не звертаючи на них уваги. Значить?…

Хтось знову вагається.

Оптиміст вирішив пояснити предметно.

— Ось полустанок — тобто ваші труднощі. — Поклав на стіл коробку сірників. — Так? Ось — життя… — Хотів узяти наган, та Хтось ніяково сховав його. Оптиміст узяв протокол, згорнув дудкою. — Ось — життя, яке стрімко пролітає мимо. — Показав. — Тепер: я займаюся вашими

труднощами… — Тицьнув у коробку пальцем. — А життя — дивіться! — гримить мимо. Значить? Логіка?..

— Не розумію. — Хтось знову вагається.

— Значить, я не йду до вас працювати!

Знову весело засміялись.

— Ловко ви мене, — сказав Хтось.

— Якщо я піду до вас працювати, значить, я зостанусь на полустанку, і життя гримітиме повз мене. А я хочу весь час линути вперед. І я лину.

— Стоп! Зараз я вгадаю вашу професію, — сказав Хтось.

— Не вгадати.

— Вгадаю!

— Нізащо!

Хтось пильно подивився на Оптиміста:

— Пілот.

Оптиміст заперечливо похитав головою.

— Ви занадто буквально зрозуміли поривання вперед. Пілот — це механічне поривання.

— Геолог!

— Геолог — це поривання в глибину, а не вперед.

— Викладач історії!

— Ну, це зовсім не те. Історія — це…

— Ні, ні, це справді не те. Зараз, зараз…

Оптиміст усміхається, чекає:

— Ну?..

— Зараз, зараз… Поет?

— Близько, та не те.

— Чорт забери! Зараз, зараз… Сутенер! Тобто… Тьху, чорт… не те хотів сказати, вибачте, будь ласка. — Хтось почервонів.

— Нічого, — великодушно сказав Оптиміст.

— Я хотів сказати — зв'язківець!

— Не те.

— Тоді не знаю. Пас.

— Ви взялися за непосильне завдання. Мою професію визначити неможливо.

— Чому?

— Тому що в мене нема ніякої професії.

Хтось — наче покотом його покотило:

— Ну, ловко ж ви мене!.. Ха-ха-ха!.. А що ви робите?

— Нічого, в тім-то й річ.

— Як?

— Так. Як правило, лежу на дивані чи прогулююсь вулицею.

— Та ви ж бо сказали, що ви весь час пориваєтесь вперед!

— Так, я лежу й пориваюсь. Розумієте?

— ???

— Ну, я лежу і водночас лечу вперед! Невже ви собі не можете уявити цього? І це після ейнштейнівської теорії?

— Якось важко, знаєте... Не можу, знаєте, відчути цього явища.

— Душею! Серцем! Помислами пориваюсь!

— А-а, ось тепер зрозумів...

У цю мить вікна кабінету самі відчинились, з вулиці увірвався вихор, вихопив з рук Оптиміста чарівний листок і виніс у вікно.

— Так ви, значить, ніде не працюєте? — суворо запитав Хтось. Він обернувся на стомленого, в літах.

— Ні.

— І не бажаєте працювати?

— Працювати — значить не пориватися вперед. Правильно? Значить?..

— Попросіть другого сюди, — наказав Хтось.

Та двері самі відчинились, увійшли Чарівник і Песиміст. Песиміст одразу гаркнув на Оптиміста:

— Стоного!.. Де чарівний листок?! Зараз я битиму тебе…

Чарівник зупинив його твердою рукою:

— Спокійно.

— Ви бачили покидьків, які нікуди не пориваються?! — закричав Оптиміст. — Ось один з них. Дозвольте ваш наган, на хвилинку: я його цокну.

— Спокійно! — знову сказав Чарівник. — Сядьте. Листок у мене, ви його не одержите.

— Але ж він спотворив картину життя!

— Ні, де ти її спотворив!

— Спокійно! — ще раз сказав Чарівник. — Бо інакше я оберну вас на баранів, і ми з замом зготуємо з вас шашлики. — Чарівнику самому сподобався цей жарт, і він засміявся: — Ги-ги-ги…

Песиміст і Оптиміст не засміялись.

Чарівник схрестив руки й довго ходив по кабінету. Він думав.

— Ви обоє спотворили картину життя, — сказав він. — Ви обоє перейшли межу. А смисл у тому, щоб… — Він знову заглибився в свої думи.

— В чому смисл? — запитав Оптиміст. — Бо я хвилююсь.

— Смисл у тому, щоб… Заманлива ідея, чорт забери! — Чарівник знову заглибився в думи.

— Де у вас туалет? — тихо спитав його Оптиміст.

— У коридор і ліворуч. Швидше там, я зараз виголошуватиму смисл — щось нове.

— Побоюєтесь, що втечу? Принципово не піду. Я краще тут…

— У чому смисл? — нетерпляче запитав Песиміст.

— Смисл у тому, — урочисто мовив Чарівник, — щоб об'єднати обидві ці точки зору і в результаті напруженого філософського акту народити — третю! Га? Спробуємо?

— Як? — здивувалися всі.

— Так. Я переводжу свій чарівний годинник… Є. Відбувається сватання. Родина Нареченої така, якою її бачить наш Оптиміст. Родина Жениха така — як бачить Песиміст.

— Ура! — закричали Песиміст і Оптиміст. Узялися за руки й стали танцювати:

В цьому світі — тру-ля-ля!

тру-ля-ля!

тру-ля-ля!

Життя не варте ні гроша!

ні гроша!

ні гроша!

— Вперед, шибеники! — скомандував Чарівник. — Усі ходімте. Ми побачимо зараз щось нове.

А в цей час у будинку Нареченої коїлося щось неймовірне.

Дід читав Незрозуміло кому свою книжку:

— …Тут я взяв гвинтівку й тарахнув його. Голубі мізки свиснули на парапет і драглями довго здригались. У цю мить вона вийшла з кімнати і підвела свою гадючу голівку, намагаючись справити зворотне враження. Я почав клацати затвором, відчуваючи, що мене всього обволікує. "Одержуй!" — сказав я і її теж тарахнув. "Гук! Гук! Гук!" — розляглося по всіх кімнатах.

— Скільки метрів? — спитав Незрозуміло хто.

— Де?

— Квартира?

— Не знаю.

— А навіщо пишеш? Тумбочки краще майструй.

В іншому кутку Жених навчав Батька Нареченої боксу. Обмотав кулак рушником і показував прийоми.

— Крюк! — кричав розпашілий Жених. — Оп!

Батько Нареченої відлетів до стіни.

Батько Жениха повів його знову до вікна.

— Удар, га?..

— Прекрасний удар! Ось я пам'ятаю, коли їхав на Крайню Північ…

— Постривай ти зі своєю Північчю! Ставай.

— Ви легше його, — сказала Мати Нареченої. — Бо струс буде.

— Який струс! — вигукнув Батько Нареченої. — Треба — значить, треба!

— Він мені одного разу як засвітив, — згадав Батько Жениха, — я тиждень на кварц ходив. Ану, синку, як ти мене тоді?.. Ану, йому теж так!

— Прямою правою? — запитав поважний Жених.

— Я не бачив. У мене тоді іскри з очей посипались.

Усі засміялись.

— Як образно! — сказала Наречена. — "Іскри посипались..." Яка все-таки російська мова!..

— Це — правою в лоб, знизу, — згадав Жених. — Це робиться так... Нагни голову!

Батько Нареченої слухняно нагнув голову:

— Єсть.

— Нижче.

— Єсть.

— Стежте за моєю правою ногою... Ось що вона робить... Удар піде звідти.

Всі завмерли і стежили за правою ногою Жениха. Він стрибав.

— Оп! — сказав Жених, і Батько Нареченої полетів у куток.

— Усе, нокаут, — сказав Жених.

Справді, Батько Нареченої не зводився. Його стали приводити до тями.

— Ти захопився, Андж, — сказала Наречена.

— Якби я захопився, тут би давно вже нікого не було. Ми якось із дружком пішли до одних знайомих. А дружок із жінкою був. А там один фраєр був. Ну, ми їх заскочили в туалеті. Ось там я захопився! Стали фраєра в унітаз пхати, він не лізе...

— Принципово не лізе чи просто не може? — спитала Мати Нареченої.

— Не хоче!

— А ви?

— Ми зняли з нього костюм і пустили в самій шляпі. Він о другій годині ночі голий кігті рвав.

— Це ж неетично, Андж.

— Га? — запитав Жених.

— Неетично.

— Зате — голий! І швидкість пристойна.

— Я розумію твоє захоплення швидкістю, Андж, та згодься: гола людина о другій годині ночі… Ти можеш заперечити: а як же Високе Відродження?..

— Вони не встигли, — сказав Жених.

— Тобто?

— Ми прийшли раніше.

— Я кажу про Відродження…

— Я теж. Вони не встигли. Ми прийшли раніше.

— При чім тут ви?

Жених подивився на Наречену як на дурепу. Показав пальцем на лоб:

— У тебе що, замкнуло?

— Андж!!!

У цей час до кімнати ввійшли Чарівник, Оптиміст, Песиміст і Хтось. На них ніхто не звернув уваги.

Дід і Незрозуміло хто сперечалися про щось у своєму кутку. Наречена також щось палко доводила. Жених заперечував. Мати Жениха й Батько Жениха також засперечалися з Матір'ю Нареченої і Батьком Нареченої.

— Він мене хотів скалічити! — кричав Батько Нареченої. — Це членокалічення!

— Членокалічення буває не таке! — заперечував Батько Жениха. — Він куди тебе тарахнув? По довбешці?

— Я б попросила!.. — також палко мовила Мати Нареченої. — Я б попросила вибирати вирази!

— Так?! — запитала Мати Жениха. — А мені здається, що тут декому треба затулити піддувало! Бо — протяг!

Батько Жениха взяв Батька Нареченої за барки.

— А я тобі кажу: голова — це що?

— А що ж це таке, по-вашому?

— Голова, еге?

— Ну.

— Голова — це орган. А членокалічення — це… Ходімо до дверей, я тобі покажу членокалічення!

— Не піду!

— Підеш!..

Пристрасті розпалювалися.

Всі говорили разом, нічогісінько не добереш.

І в цю мить пролунав голосний протяглий крик:

— Полундра!.. — Це Дід скочив із місця й заметушився по кімнаті. — Де моя шабля?! Я його зараз розпанахаю на дві половинки! У мене ще повно пороху в порохівницях!..

Незрозуміло хто бігав за Дідом і повторював:

— Сундук! Сундук!

— Атас! — вигукнув Жених і заходився знімати піджак.

Батько Жениха тягнув Батька Нареченої до дверей.

— Ході-імо! Зараз довідаєшся, що таке членокалічення! Зараз я тобі поясню…

— Полундра-а! — кричав Дід.

Тут не витримав Чарівник і надумав утрутитись:

— В чому справа, дідуню? Чому ви так розджохкались?

— Він на мене каже: "Сундук"!

— Слухай, — звернувся Чарівник до Незрозуміло кого. — Чому ти на нього кажеш "Сундук"?

— Тому що він не хоче майструвати тумбочки, — суворо сказав Незрозуміло хто.

— Я пишу книжку!

— Він пише книжку…

Тут підійшов Песиміст і засміявся "під Мефістофеля":

— Ка-ка-ка!

— Що, що тут смішного? — втрутився Оптиміст. — Дідуню, пишіть і далі, не слухайте всяких хлюпиків.

— У тім-то й річ! Тому-то я й хочу розпанахати його на дві половинки!

Тут до них підійшли Батько Жениха й Батько Нареченої.

— У нас суперечка, — сказав Батько Нареченої. — Що таке голова?

— Голова? — здивувався Чарівник. — Голова — це… — він подумав, — це горище. Я висловлююсь образно. Ось дідусь мене зрозуміє.

— Яв своїй книжці "Руки вгору, вороги!" називаю голову — кумпол.

— А ось у нас теж був випадок, — підійшов Жених. — Їдемо ми якось із другом до нашої спільної знайомої, до нас підступає двоє. Я як дав одному…

— В якому районі? — запитав його Хтось.

— Заплутати хочеш, так? — насторожився Жених. — Не на того наскочив.

— При чім тут зразу — "заплутати"? — втрутився Чарівник. — Він просто поцікавився…

— А ти зачини піддувало й не варнякай. Я не з тобою розмовляю.

— Синку, дай їм усім знизу вгору під сорок п'ять градусів, — порадив Батько Жениху.

— Щось я не бачу тут нічого нового, — сказав Песиміст.

Чарівник насупився.

— Хлопче, хіба можна так висловлюватися?

— Вони взагалі тут похаміли, — мовив Батько Нареченої. — Дочко, дай рушницю.

— Руки! — закричав Дід.

— Хто сказав — "руки"? — оскаженів Жених. — Хто? Оцей нафталін? Увага, зараз буде — правою знизу в щелепу! Стежте за ногами. — І він уже стрибав перед Дідом.

— Зараз він його скалічить, — радісно сказав Батько Жениха.

Всі зупинились біля Жениха й Діда і вичікували.

— Стежте за ногами, — попередив Жених, — удар почнеться звідти.

Дід розгублено чекає.

— Та він уб'є його! — сказала Мати Нареченої.

— Не вб'є, у нас бокс любительський, — зауважив Оптиміст. — Але щелепа може вилетіти.

— Синку, — озвалась Мати Жениха, — краще лівою в печінку, щоб він зразу загнувся.

— Правильно, — згодився Невідомо хто, — метраж стане вільніший. Однаково не хоче тумбочки майструвати.

— Ні, краще по голові…

— По голові не треба, — попередив Дід. — Я не допишу книжку.

— Стежте за ногами! — знову крикнув Жених.

— Зараз він його…

— Дідусю, скільки вам було років? — спитав Оптиміст. — Я завтра статтю про вас писатиму.

— Сімдесят вісім.

— Жах! Давно слід було…

— Що давно?

— Давно слід повне зібрання написати. На чому ви спинились у вашій книзі?

— Як я потрапив у полон і замордував ворожого генерала.

Жених перестав стрибати.

Всі також здивувались.

— У полоні?

— Звичайно. Він у мене дві доби п'ятий куток шукав. І що найдивніше: він мені намалював карту земної кулі й каже: "Все, я більше нічого не знаю". Але цей номер йому не пройшов…

— Стежте за моїми ногами! — знову вигукнув Жених.

— У печінку, сину! В печінку!

— Дочко, дай рушницю!

— Тримайся, дідусю!

Всі галасують, нічого не добереш.

Дід голосно заспівав:

А я їду, а я їду за туманами,

За туманом і за запахом тайги!

— Слухайте, припиніть це! — наказав Хтось Чарівникові. — Тут нічого небаченого нема.

Чарівник глянув на руку… — годинника нема.

— Хто спер мій чарівний годинник?!

— Стежте за ногами!.. — репетував Жених.

— У печінку, синку! В печінку!

— Знизу вгору під сорок п'ять! Знизу вгору під сорок п'ять!

— Гоп зі смиком — це ж бо буду я! Ха-ха…

— Папашо, стріляй! Вогонь, папашо!

— Хто спер годинник?!

А я їду, а я їду за туманами,

За туманом і за запахом тайги!

— Хто взяв годинник? Яка наволоч?

В цьому світі — тру-ля-ля!

Тру-ля-ля!

Тру-ля-ля!

Життя не варте ні гроша!

Ні гроша!

Ні гроша!

— співали Оптиміст і Песиміст.

— Вогонь, папашо!

Хтось і Чарівник силкуються навести лад, але не можуть. Пішли в хід подушки, стільці.

— Знизу вгору під сорок п'ять!

В цей час увійшов Сусід.

Узяв за комір Чарівника, підвів до дверей і дав йому носаком у задницю.

Потім узяв Песиміста й випроводив його таким самим чином. І Оптиміста також. І Хтось подався слідом.

Усі вмовкли. І дивляться одне на одного непорозуміло.

— Тепер давайте так, як це буває насправді — з точки зору нормальних людей.

* * *

— Проходьте, товариші, — сказав Батько Нареченої, — сідайте, будь ласка. За віщо честь така?

Гості (родина Жениха) повсідалися, де кому зручно.

— Діло таке, — озвався Батько Жениха, — прийшли ми, як то кажуть, з дуже делікатним ділом: сватати вашу дочку. І надумали зразу цілою родиною: заразом і познайомимось. Не заперечуєте?

— Але ж тут… як тут заперечиш? — Батько Нареченої засміявся (нормально). — Тут дехто, слід сподіватися, раніше знайомий. Що ж… просимо до столу. Ми, щоправда, не готувались, та якось викрутимось.

— Прошу, дорогі гості, прошу, — сказала Мати Нареченої.

— Е-е! — вигукнув Дід. — Так я ще й на весіллі погуляю!

Всі засміялись і стали сідати до столу.

Кінець